

บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2 นำเสนอแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ที่มาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัตถุประสงค์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ องค์ประกอบ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การมีส่วนร่วมของชุมชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อทราบผลการศึกษาด้านปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเอกลักษณ์ที่ชุมชนนำมาเป็นจุดขายการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อให้การทบทวนวรรณกรรมเหล่านี้เป็นแนวทางในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้

2.1 การทบทวนวรรณกรรม

2.1.1 ที่มาของแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 22) ได้สรุปว่า การที่จะให้มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรท่องเที่ยวใด ๆ ก็ตามย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ เช่น ความสวยงามของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น
2. ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีการบริการอำนวยความสะดวก น้ำ ประปา ไฟฟ้า การสื่อสาร ที่พักแรม อาหาร นำเที่ยว จำหน่ายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น
3. ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง เป็นปัจจัยสำคัญ ทรัพยากรท่องเที่ยวที่จะต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง

Collier and Harraway (อ้างในชูสิทธิ์ ชูชาติ , 2544 : 41) มีความสอดคล้องกันว่า การท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์นั้น แหล่งท่องเที่ยวจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ

1. **สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่ (Site)**

เหตุการณ์ (Event) สถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติสร้างหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว

2. **สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายทำให้**

นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปถึงสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัย และ สะดวกสบายยิ่งขึ้น ดังนั้น การก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น ระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา จึงเป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยว

3. **การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) การเข้าถึงแหล่ง**

ท่องเที่ยวจะต้องมีระบบการขนส่ง (Transportation) ซึ่งประกอบด้วยเส้นทาง ยานพาหนะ สถานี และ ผู้ประกอบการ การขนส่ง เป็นต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อลำเลียงคน และ สิ่งของไปยังจุดหมายปลายทาง

2.1.2 **สรุปแนวคิดปัจจัยพื้นฐานการท่องเที่ยว**

แนวคิดปัจจัยพื้นฐานการท่องเที่ยวจะมีส่วนต่อการส่งเสริม และ พัฒนาการท่องเที่ยว กล่าวคือ เป็นแนวทางที่ผู้ประกอบการต้องให้ความสนใจและคำนึงถึงเสมอว่าการที่จะให้ผู้ให้บริการ คือ นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการอย่างต่อเนื่อง และ เกิดความพึงพอใจนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ 3 ประการของแหล่งท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดศักยภาพ ซึ่งในการนี้หมายความว่าแหล่งท่องเที่ยวนั้น ต้องมีส่วนประกอบของ 3As ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้าชม (Attractions)
2. ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility) ที่เหมาะสมกับลักษณะของแหล่ง

ท่องเที่ยว

3. สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ตามความจำเป็น (Amenity)

จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องทั้ง ที่กล่าวแล้วข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ต่างจากการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ๆ และแนวทางการพัฒนาจะมีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวอื่น ๆ แต่สิ่งสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และ แตกต่างกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ นั่นก็คือ ต้องมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ ได้สัมผัสซึ่งกิจกรรมในสถานที่นั้นควรจะต้องประกอบด้วย การจัดเส้นทางท่องเที่ยว การร่วมทำกิจกรรม และกิจกรรมต่าง ๆ นั้นต้องน่าสนใจ และ แปลกกว่าแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น นอกจากนั้นแล้ว สิ่งสำคัญอีกอย่าง

หนึ่งก็คือ ชุมชนก็เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีส่วนร่วมต่อรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2542) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการทำแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบชุมชนมีส่วนร่วมไว้ว่า เน้นให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจว่า ควรจะมีการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ของตนหรือไม่ และ จะส่งเสริมด้วยวิธีการอย่างไร โดยชุมชนเป็นแกนสำคัญร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของคุณดูแลจัดการ และ จะส่งเสริมด้วยวิธีการอย่างไร โดยชุมชนเป็นแกนสำคัญร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของคุณดูแลจัดการทั้งด้านบริการ และ รักษาแหล่งท่องเที่ยวและให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับชุมชน และ เป็นผู้นำแผนการจัดการดังกล่าว ดำเนินการโดยมีนักวิชาการด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นนักวางแผนในทีม เป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำด้านวิชาการ และ ติดต่อประสานงาน เพื่อให้เกิดการวางแผนเป็นรูปธรรม และ บรรลุตามเจตนารมณ์ดังกล่าว การวางแผนจะใช้วิธีการสำรวจ และ ประเมินผลโดยชุมชน (Participatory Rural Appraisal, PRA) และ วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักโดยจะต้องชี้แจงถึงแผนการปฏิบัติงานของโครงการให้แก่ผู้บริการ และ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงชาวบ้านผู้จะให้ข้อมูลควรได้ทราบรายละเอียดในสิ่งที่ต้องการด้วย เมื่อทุกคนมีความเข้าใจตรงกันจะส่งผลลัพธ์ให้ข้อมูลที่ได้มา มีความถูกต้องชัดเจนมากยิ่งขึ้น และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควรประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้ คือ

- 1.) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่ธรรมชาติ และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และ วัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาติด้วย โดยจะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติหรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาประกอบด้วยจังหวัด สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ ๆ มีความโดดเด่น และ มีความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว
- 2.) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ระบบนิเวศ และ วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ไม่ทำลาย และ ทำให้สิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติเสื่อม
- 3.) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมโดยตรง และ เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ สภาพแวดล้อม ธรรมชาติ

และ เสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย อันสอดคล้องกับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เรื่องที่พักของพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ให้นักท่องเที่ยวมีประสบการณ์ เรียนรู้วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

4.) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์คืนธรรมชาติ และการอนุรักษ์ธรรมชาติ และเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรง และทางอ้อม ซึ่งชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจะได้รับประโยชน์ทั้งทางตรง และ ทางอ้อมด้วยเช่นกัน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยมีการให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง และ ให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่น และ สร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และ แหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และ การท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกันนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยังได้กล่าวถึงขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า มีการครอบคลุมองค์ประกอบหลัก (Key Elements) 4 ด้าน ที่เป็นลักษณะเด่นของ Eco-tourism ว่าประกอบด้วย

- 1.) องค์ประกอบด้านพื้นที่เป็นการเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-System) ในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature – based Tourism)
- 2.) องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible Travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และ สังคม (No or Low Impact) มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกัน และ กำจัดมลพิษ และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Managed Tourism)
- 3.) องค์ประกอบด้านกิจกรรม และ กระบวนการเป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการให้การศึกษ (Education) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และ ระบบ

นิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) ความประทับใจ (Appreciation) เพื่อสร้างความตระหนัก และ ปลุกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่น และ ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องจึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education – based Tourism)

4.) องค์ประกอบด้านผลประโยชน์แก่ชุมชน ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชน

2.1.4 ที่มาของแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ (Ecotourism) นั้นเป็นศัพท์เทคนิคที่นักวิชาการในวงการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวคิดขึ้นมา เมื่อปี พ.ศ. 2529 เพื่อเป็นแนวทางการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เพราะในช่วงเวลานั้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของโลก และ ของไทย ได้มีการขยายตัว และ เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว การส่งเสริม และ การพัฒนาการท่องเที่ยวจะมุ่งเน้นผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายลง สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยวเสื่อมโทรม เกิดปัญหาสังคม และภาพพจน์ทางการท่องเที่ยวของประเทศตกต่ำลง การจัดการท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักจะประสบปัญหาที่สวนทางกันระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคมกับการพัฒนาอยู่เสมอ

ในการประชุมคณะกรรมการองค์การการค้าโลก (WTO) ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ได้จัดการประชุมที่เชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 1-3 มีนาคม 2547 ซึ่งผลการประชุมครั้งนี้ คณะกรรมการการค้าโลกได้มีการเปลี่ยนคำนิยามของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนใหม่ โดยให้ความสำคัญในประเด็นความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ และ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและสอดคล้องกับกระแสโลกที่มุ่งแก้ไขปัญหาความยากจน

ซึ่งคำนิยามของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นจะต้องสอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยวแต่ละประเภทที่มีเป้าหมายแตกต่างกัน โดยหลักฐานของความยั่งยืนนั้น หมายถึง ความคาดหวังในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจัยที่เป็นตัวบ่งชี้ความยั่งยืนในระยะยาวนั้นมี 3 มิติ ดังนี้

1. การท่องเที่ยว จะต้องมุ่งในเชิงการรักษาระบบนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อให้ทรัพยากรเหล่านั้นสืบทอดไปยังลูกหลาน

2. การท่องเที่ยว จะต้องรักษาศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรม ของชุมชน ให้สืบทอดไปสู่รุ่นลูกหลาน และเผยแพร่วัฒนธรรมชุมชนให้เป็นที่เข้าใจ

3. การท่องเที่ยว จะต้องตอบสนองเศรษฐกิจ โดยให้ชุมชน หรือทุก ๆ กลุ่มที่เกี่ยวข้อง ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีการจ้างงาน และ รายได้ที่มั่นคง โดยเฉพาะการนำไปสู่การบรรเทาปัญหาความยากจน

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จำเป็นที่จะต้องใช้การมีส่วนร่วมของทุก ๆ ฝ่าย และภาคการเมืองที่มั่นคงที่สามารถระดมการมีส่วนร่วมจากทุก ๆ ฝ่ายได้ ความสำเร็จของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น คือ ความต่อเนื่องของกระบวนการที่มีการควบคุมผลกระทบ และ มีการใช้มาตรการป้องกันต่าง ๆ ถ้าหากจำเป็น

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น จะต้องรักษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์ ความรู้ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ และ ต้องสร้างจิตสำนึกในประเด็นความยั่งยืน และ ส่งเสริม สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

จากมิติทั้ง 3 ด้านข้างต้น ของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ซึ่งมีหลักที่สำคัญคือ "Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own need " คือ การตอบสนองความจำเป็นของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อความสามารถในการตอบสนองความจำเป็นของคนในรุ่นอนาคต และ นอกจากนี้การพัฒนาที่ยั่งยืน มีการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ทั้งระบบนิเวศ สังคม เศรษฐกิจ และ วัฒนธรรมท้องถิ่น คำนึงถึงประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ คำนึงถึงการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้ และ ประสบการณ์ต่อนักท่องเที่ยวด้วยความปลอดภัย คำนึงถึงการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรม ท้องถิ่น ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับแนวการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด คือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.1.5 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่รูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจโดยการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความมั่นคงยั่งยืนอยู่คู่สังคมมนุษย์ และ ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น และ มุ่งให้เกิดการดูแล

สิ่งแวดล้อม และ ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว จากช่วงเวลาที่ผ่านมามีการหาคัพท์ภาษาไทย แทนคำว่า Ecotourism มากมายหลายคำ เช่น นิเวศสัญจร การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น ต่อมาได้มีการนำเสนอให้ ราชบัณฑิตยสถานพิจารณาคัพท์บัญญัติที่เหมาะสมเป็นภาษาไทย คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้องตามหลักภาษาที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยวัตถุประสงค์ เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และ เพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และ สัตว์ป่า ตลอดจน ลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น ในส่วนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) ได้เลือกใช้ คำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นภวรรณ ฐานะกาญจน (2546 : 6) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาจากภาษาอังกฤษ Ecotourism ซึ่งเป็นคำผสมกันระหว่างคำว่า Ecology แปลว่า นิเวศวิทยา ซึ่งหมายถึง ศาสตร์ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม กับคำว่า tourism แปลว่าการท่องเที่ยว

ภราดร พยัฆวิเชียร (2539 : 5) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น มีขอบเขตซึ่งจำกัดโดยรูปแบบ และ สถานที่ ตลอดจนในเรื่องกลุ่มนักท่องเที่ยว

วรรณพร วณิชชานุกรและคณะ (2541 : 4) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่มุ่งให้ศึกษาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว และ มีการทำลายสภาพแวดล้อม ตลอดจนเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ประเพณีน้อยที่สุด ซึ่งจะเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือนอย่างสม่ำเสมอในระยะยาว นอกจากนี้ชุมชนในท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจควบคุม และ ดำเนินการ ตลอดจนได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 2-51) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และ แหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศโดยมีกระบวนการเรียนรู้กันของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และ การท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

เอลิซาเบท บู (2541 : 15) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้ สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานในชุมชนหรือท้องถิ่น และ การสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม

แฮกเตอร์ ซีบาลอส - ลาคูเรน (2548 : 30) แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และ เพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และ สัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น นอกจากนี้ แฮกเตอร์ ยังกล่าวอีกว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กำลังขยายตัวอย่างกว้างขวางทั่วโลก จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาเชิงนิเวศ ซึ่งนำเสนอวิธีการที่เหมาะสม และ ได้ผลในการปรับปรุงด้านสังคม และ เศรษฐกิจสำหรับประเทศ นอกจากนี้ ยังเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสำหรับการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติ และ วัฒนธรรมของโลก จากนิยามความหมายข้างต้นสามารถสรุปสาระสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกี่ยวข้องกับพื้นที่ธรรมชาติ และ อาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และ วัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย โดยมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือ ลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นการเสริมแต่งหรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และ ระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และ เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรง และ ทางอ้อม นอกจากนี้ จะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือ ลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวซึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษา ชื่นชม และ การทำความเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่รวมถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี โดยมุ่งเน้นความรับผิดชอบต่ออนุรักษ์สภาพเดิมของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และ เปิดโอกาสให้คนได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวให้กับท้องถิ่นของตน เพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2.1.6 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1) การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และ (3) การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้ ไม่ว่าจะมีการวางแผน และ จัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้ก็ตาม วัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการจะต้องได้รับการพิจารณาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ สาละสำคัญของวัตถุประสงค์ดังกล่าว มีดังนี้

2.1.7 การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์และสิ่งแวดล้อม

การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ หากธรรมชาติ และ ระบบนิเวศได้รับผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่ธรรมชาติและ ระบบนิเวศเหล่านั้นจะเสื่อมโทรมลง หรือ ถูกทำลายด้วยคุณค่าไป ดังนั้น การให้ความรู้ ความเข้าใจ หรือการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยว หรือ ผู้มาเยือนเกี่ยวกับความจำเป็นในการปกป้องรักษาธรรมชาติแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้คงอยู่ สนองความต้องการของคนทั่วไป จึงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำ นอกจากนี้ การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ยังรวมถึงบุคคลกลุ่มอื่น ๆ เช่น ประชาชนในท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วย เป็นต้น วิธีสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์มีหลากหลายรูปแบบ แต่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมักจะเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ เช่น การจัดให้มีศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติ ในแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ จัดให้มีนิทรรศการ แผ่นป้ายบรรยายตามบริเวณ หรือ จุดท่องเที่ยวต่าง ๆ จัดให้มีเส้นทางเดินเท้า หรือ ทางเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ ธรรมชาติหลากหลายแก่ผู้มาเยือนรวมถึงการฝึกอบรมมััคคุเทศก์ และ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะ และ อธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

2.1.8 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

สภาพทางเศรษฐกิจ และ ชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ภายในและรอบ ๆ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติ ควรได้รับการพิจารณาให้เป็นวัตถุประสงค์ หรือ องค์ประกอบ ที่สำคัญของ

การส่งเสริม และ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และ สังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวมากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของธรรมชาติ ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบต่าง ๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรง และ ทางอ้อม อันจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และ สังคมของชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้ ดร.ชนันท์ เอ็มพันธ์ และ สุรเชษฐ งามมาศ (2539 : 4-5) ได้เน้นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่อนุรักษ์ และ ความคาดหวังที่จะได้รับสิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปตัวเงินหรือไม่ก็ตามย่อมเป็นเครื่องช่วยผูกพันมนุษย์กับทรัพยากร ซึ่งช่วยทำให้ทรัพยากรธรรมชาติได้มีการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน และ การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่าง ๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรง และ ทางอ้อม และ เมื่อคนในท้องถิ่นเกิดความรู้ความเข้าใจ ชาบซึ่งในทรัพยากรท้องถิ่นที่ทำรายได้ให้แก่ประชาชนท้องถิ่นนั้น ๆ ได้มากพอที่จะช่วยให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น สิ่งที่จะเกิดตามมา คือ เกิดการหวงแหน และ รักษาทรัพยากรโดยจะนำมาซึ่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น และ การพัฒนาที่ยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อสร้างผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อการบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในขั้นนี้เริ่มตั้งแต่ประชาชน จนถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ได้กล่าวว่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1.การมีส่วนร่วมคิด ร่วมประชุมปรึกษาหารือในปัญหา และ การกำหนดกิจกรรม วิธีการดำเนินงานเพื่อให้ได้กิจกรรมได้ผลตามวัตถุประสงค์
- 2.การมีส่วนร่วมตัดสินใจ คือ เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือ ต้องร่วมการตัดสินใจเลือกกิจกรรม หรือ แนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด
- 3.การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม คือ เข้าร่วมในกิจกรรมตามวิธีทาง และ เป็นแนวทางให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

4. การมีส่วนร่วมในรับผลประโยชน์ คือ ร่วมในการประเมินการรับผลประโยชน์อันเกิดจากผลของกิจกรรม หรือ การดำเนินงานของสมาชิกเอง

5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ ร่วมในการประเมินผลการทำงานของตน กลุ่ม และ ประเมินสถานการณ์ภายนอกด้วย

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเอกชน และ ผู้ประกอบการ ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีส่วนร่วม 5 ขั้นตอน ดังนี้ (1) การมีส่วนร่วมคิด (2) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (3) การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม (4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

2.1.9 หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538 : 7-8) อ้างถึงใน นิพล เชื้อเมืองพาน (2542 : 19-20) กล่าวถึงหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 8 ประการ ดังนี้ (1) มีพื้นฐานอยู่บนธรรมชาติ วัฒนธรรม และ ชุมชน (2) มีการบริการจัดการที่ยั่งยืน (3) คำนึงถึงสังคม วัฒนธรรม (4) ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และ คนในท้องถิ่น (5) คนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์ (6) คนในท้องถิ่นที่มีส่วนร่วม (7) แหล่งท่องเที่ยวเป็นของแท้ดั้งเดิม (8) นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ

การส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2542 : 5) กล่าวถึง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีหลักสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม
2. ก่อให้เกิดประโยชน์ระยะยาวต่อทรัพยากร ชุมชนในท้องถิ่นและอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเอง โดยรายได้ส่วนหนึ่งควรย้อนกลับไปสู่การอนุรักษ์
3. จัดประสบการณ์ให้การศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมสภาพสังคม และ วัฒนธรรมท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว โดย ควรสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบทั้งด้าน คุณธรรม จริยธรรม และ พฤติกรรมของตนเองต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และ วัฒนธรรมในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
4. ในการสร้างหรือจัดการใด ๆ ควรยอมรับข้อจำกัดที่ดำรงอยู่ของสภาพแหล่งท่องเที่ยว หากต้องการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลง ควรเป็นไปเพื่อพัฒนาทัศนียภาพของท้องถิ่น การลงทุน ทางด้านการท่องเที่ยวควรมุ่งเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจและกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น

5. ควรให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งการวางแผนตัดสินใจ ดำเนินการ และควบคุม มิใช่ปล่อยให้พวกเขาเป็นเพียงเป้าหมายของการท่องเที่ยว และ ยอมให้บุคคลภายนอกมาคิด และ ตัดสินใจเพียงฝ่ายเดียว เพราะทิศทางจะเป็นไปตามความต้องการของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

6. ควรมีการทำธุรกิจที่ถูกต้องเหมาะสม มีมีคฤเทศก์ที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ และ วัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

7. มีการจัดการ และ ควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว ให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม และ ไม่เกินขีดความสามารถที่ชุมชนในท้องถิ่น และ ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวจะรองรับได้

วรรณ วรควานิซ (2539 : 74) ให้นิยามของการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้ และ ความเข้าใจในธรรมชาติ และ วัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยยึดหลักการแห่งการเคารพซึ่งศักดิ์ศรีของระบบนิเวศวิทยา และ เอื้อประโยชน์ และ โอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นที่สำคัญ ซึ่งหลักการในการปฏิบัติเบื้องต้นในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีดังนี้

1. มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศก่อน ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศจะต้องเหมาะสมกับระบบสาธารณูปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ
2. ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
3. ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านจำนวนนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ชุมชน และ สภาพแวดล้อมโดยรอบ
4. มุ่งใช้วัสดุ และ ผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น
5. เน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นโดยมุ่งประโยชน์ในระยะยาวของท้องถิ่น
6. คุณค่าของสิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมนั้นเป็นคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง จึงมีคุณค่ามากกว่าในฐานะเป็นเพียงแหล่งรองรับการท่องเที่ยวเท่านั้น ความอยู่รอดในระยะยาวจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจละเลยได้
7. การปรับตัวเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งจำเป็น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับหลักการดังกล่าวข้างต้น
8. ภาคธุรกิจท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และ รัฐบาลมีหน้าที่ทำงานร่วมกันอย่าเสมอภาค

รอส เค ดาวริง (2539 : 16) ได้กล่าวถึงหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งประกอบด้วย หลักการสำคัญ 5 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ คือ ครอบคลุมทั้งด้านชีววิทยา กายภาพ และรวมถึงวัฒนธรรม ที่ธรรมชาตินั้น ๆ มีอยู่
2. รักษาความยั่งยืนของระบบนิเวศ กล่าวคือ มีความยั่งยืนทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
3. เป็นการศึกษาสภาพแวดล้อม ลักษณะของการศึกษาเป็นการศึกษาถึงสภาพ ธรรมชาติ สภาพแวดล้อมรวมถึงสังคมในพื้นที่อื่นเป็นการเรียนรู้ และ การคำนึงสภาพแวดล้อม
4. ชุมชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และ เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยว และ ชุมชนในพื้นที่
5. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ หากนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจแล้วจะเป็นการสร้าง โอกาสในระยะยาวแก่อุตสาหกรรมท่องเที่ยว

จากหลักการท่องเที่ยวทั้งหมดสามารถสรุปหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้ดังนี้

1. ให้มีความสำคัญกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และชุมชน
2. มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน
3. มีการให้ความรู้ และการสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น
4. คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์
5. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ

2.1.10 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย กล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี ขอบเขตที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก

1. **องค์ประกอบด้านพื้นที่** เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับธรรมชาติ เป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้ รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และ ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็น การท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ เป็นสำคัญหรืออาจเรียกว่าเป็นการท่องเที่ยวในแหล่ง ท่องเที่ยวเกี่ยวกับระบบนิเวศ

๘

338. 4791

๗ 19 ก

158082

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และ สังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกัน และการกำจัดมลพิษ และ ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ เป็นการท่องเที่ยวที่เชื่อมต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษา เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และ ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนัก และ ปลุกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และ ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องจึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชน ท้องถิ่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อสร้างผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นซึ่งหมายถึง การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และ การได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษา และ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มตั้งแต่ประชาชนระดับรากหญ้า จนถึงองค์การปกครองท้องถิ่น และ อาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

ข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของลักษณะพื้นฐานที่เป็นหลักการทั้ง 4 ด้าน หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ของลักษณะดังกล่าวแล้ว จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลง จนอาจเป็นการจัดการที่ส่งเสริมทำให้การท่องเที่ยวนั้นเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2549 : 10) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. มีการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนักท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่น ภาครัฐ และ ภาคเอกชน ทั้งนี้เพื่อปกป้องธรรมชาติให้คงอยู่ตลอดไป

2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการที่จะศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติเป็นหลัก ดังนั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีการ

จัดเตรียมการให้บริการ และ สิ่งอำนวยความสะดวกในการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ ธรรมชาติ

3. การมีส่วนร่วมและการกระจายรายได้ของชุมชนท้องถิ่น การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและ ทางอ้อม รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเช่น การเป็นมัคคุเทศก์ การนำสินค้าพื้นเมืองมาจำหน่าย เป็นต้น

พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ (2539 : 6) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการท่องเที่ยว ตลอดจนขนบธรรมเนียม และ ประเพณีของคนในท้องถิ่น

1. ต้องมีผลกระทบน้อยที่สุดต่อทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียม และ ประเพณีของคนในท้องถิ่น

2. ต้องให้ความรู้ และ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในรูปของสื่อต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ ให้มีความตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนรวมทั้งวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น จนนักท่องเที่ยวมีความระมัดระวังช่วยกันป้องกัน และ ลดผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่อาจจะมีต่อธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมหรือวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ๆ

3. ต้องให้ผลประโยชน์แก่ชาวบ้านในท้องถิ่น โดยการจ้างงานทั้งทางตรง และ ทางอ้อม เช่น การบริการจัดนำเที่ยว การให้บริการนักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ การขายอาหาร ขายของที่ระลึก

4. ต้องให้ชาวบ้านในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การจัดการ และ การพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ท้องถิ่นของเขา ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเกิดความภูมิใจ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ ธรรมชาติ สังคม และชุมชนนั้น ๆ แล้วผนึกกำลังร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนา และ อนุรักษ์ทรัพยากรนั้นไว้อย่างยั่งยืน

สรุเชษฐ์ เศรษฐมาส (2540 : 7) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีองค์ประกอบหลัก

4 ประการคือ

1. มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ โดยผู้รับผิดชอบ ได้แก่ผู้ประกอบการหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ นักท่องเที่ยว

2. การระมัดระวังผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และ วัฒนธรรมให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด

3. ต้องมีการบริการข้อมูลข่าวสาร การสื่อความเกี่ยวสภาพธรรมชาติทางธรรมชาติ และ วัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยว

4. มีการกระจายรายได้สู่คนในท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในหาบริการจัดการ และ รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ฉะนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีลักษณะเฉพาะ ดังนั้น จึงมีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไป ดังนี้

ตาราง 2.1 ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวทั่วไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวทั่วไป	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
1. เน้นการเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจ	1. เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
2. ไม่จำกัดรูปแบบและขนาดของนักท่องเที่ยว	2. จำกัดรูปแบบและขนาดของนักท่องเที่ยว
3. มีการจัดการอย่างง่าย ๆ และราคาถูก	3. มีการจัดการที่ดี (รักษาสิ่งแวดล้อม)
4. ให้ความพึงพอใจ (ไม่มีขอบเขต) แก่ นักท่องเที่ยว	4. ให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยว

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่เพียงจะเป็นแนวทางการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการพัฒนาสังคมควบคู่ไปด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางดังกล่าว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 จึงได้กำหนดให้มีแผนการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น โดยมุ่งเน้นให้มีการพัฒนาคน ชุมชน และ สังคม มีการกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนต่อไป

2.1.11 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการจัดการที่ประสานการจัดการในด้านต่าง ๆ ภายใต้หลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวซึ่งกระบวนการจัดการจะต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดและชัดเจนระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว และ สิ่งแวดล้อม

1.1 ให้การสนับสนุนในการวางแผนการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว และ สิ่งแวดล้อม ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามขอบเขตขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยการกำหนดเขตพื้นที่ท่องเที่ยว เขตสงวนเพื่อการศึกษาและรักษาสิ่งแวดล้อม เขตกันชน และ เขตฟื้นฟู

1.2 การกำหนดกรอบการพัฒนาการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว โดยมีมาตรฐานที่ชัดเจนให้ยกเลิกการท่องเที่ยวในพื้นที่เปราะบาง สนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดพื้นที่เหมาะสมในเขตอนุรักษ์

1.3 สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ธรรมชาติ และ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ นอกเขตอนุรักษ์ ในเขตพื้นที่ธรรมชาติ พื้นที่เอกชน และ เขตชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.4 สนับสนุนการพัฒนากลุ่มแหล่งท่องเที่ยว และ โครงข่ายการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ระดับกลุ่มพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกัน โดยให้แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาในระดับที่สามารถทดแทนแหล่งท่องเที่ยวที่เกินขีดความสามารถในการรองรับได้

1.5 สนับสนุนระบบข้อมูลข่าวสาร ในการเดินทางควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว และการถ่ายเทนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอย่างเป็นระบบ

1.6 กำหนดมาตรฐานการป้องกัน และ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้มงวดมากขึ้น และให้การสนับสนุนการประกอบการที่มีมาตรการถูกต้องเหมาะสม อย่างเป็นรูปธรรม

1.7 สนับสนุนการมาใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการควบคุม และ การจัดการมลพิษ สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว

2.1.12 การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก

1. กำกับ ควบคุม ดูแล การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงผลกระทบของกิจกรรมที่มีต่อทรัพยากร สิ่งแวดล้อม

2. จัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ ทรัพยากรในระบบโรงเรียน และ สถาบันการศึกษาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องด้วยการท่องเที่ยวการจัดการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน

3. สนับสนุนสื่อสารมวลชนและสื่อข้อมูลข่าวสารอื่น ๆ ที่ส่งเสริมการศึกษาธรรมชาติและ วัฒนธรรมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับใช้เป็นข้อมูลคู่มือ และ อุปกรณ์การเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง

4. สนับสนุนงบประมาณในการจัดสื่อความหมายธรรมชาติที่มีคุณภาพในแหล่งท่องเที่ยว

5. เปิดโอกาสให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนในพื้นที่มาสื่อความกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนเป็นมัคคุเทศก์เฉพาะ หรือ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับความรู้อย่างแท้จริง และ เป็นการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

6. ขยายบทบาทการสื่อความหมายธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการถ่ายทอด และ เรียนรู้ร่วมกัน

2.1.12 การมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเป็นแนวคิดที่ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของประชาชนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนรู้จักวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่ และ พร้อมทั้งจะเปลี่ยนแปลงเพื่อจำเป็น กระบวนการพัฒนายังจะเกิดไปด้วยความสมัครใจปราศจากการบังคับ ประชาชนจะมีบทบาทหลักในการพัฒนาสามารถพัฒนา และ พึ่งตนเองได้ และ ผลแห่งการพัฒนายังจะตกอยู่กับประชาชนในชุมชนนั่นเอง และ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการปูพื้นฐานให้มีการสร้างประชาธิปไตยขึ้นในชุมชนได้อย่างมั่นคง

ประธาน สุวรรณมงคล (2528 : 3) ได้แบ่งลักษณะ (ขั้นตอน) ของการมีส่วนร่วมประชาชนออกได้ 4 ลักษณะ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
- 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สมชาย สนั่นเมือง (2541 : 6) และบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 10) ได้กล่าวว่า ทิศทาง และแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นจะต้องมีการมุ่งไปสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ได้แก่

1) ระดับนโยบาย จะต้องมีการหาทางให้สมาชิกในชุมชน ทุกคน ทุกระดับ รับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2) ระดับแผน จะต้องหาทางให้ชุมชนเข้าใจแบบแผนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ชัดเจนทุกระดับของแผน

3) ระดับปฏิบัติ ให้สมาชิกของชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ทุกชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวศึกษาแผนปฏิบัติ แนวทาง และ วิธีปฏิบัติให้เข้าใจ จนสามารถให้ความร่วมมือ และ ปฏิบัติได้อย่าง

ถูกต้อง มีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ จนกว่าจะมั่นใจว่าสมาชิกชุมชนทุกชุมชน ทุกคน ทุกระดับดำเนินการถูกต้องทางแล้ว

4) มีการติดตามผลและให้การแนะนำอย่างต่อเนื่อง

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 4) ได้ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นต้องมาจากความสมัครใจของชุมชน โดยเฉพาะการสมัครใจที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนจะมีส่วนสร้างผลกระทบทั้งทางบวก และ ทางลบดังที่กล่าวแล้ว ดังนั้น จะเป็นผลดีอย่างยิ่งหากชุมชนมีการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวว่ามีอุปทานการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (อ้างใน อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ 2539 : 5) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจตีกรอบได้แตกต่างกัน แต่เดิมรับมักมองในแง่ของการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำงาน และ ร่วมทำนุบำรุงรักษามากกว่าร่วมสมทบด้านวัตถุ และ เงิน ซึ่งอาจมีความจำเป็นอยู่ก็ตาม โดยภาพรวมแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น จะต้องเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

- ร่วมศึกษาปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการของชุมชน
- ร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหา และ สนองความต้องการของชุมชน
- ร่วมกำหนดทิศทาง แผนงาน โครงการหรือกิจกรรม
- ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้ได้ประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม
- ร่วมบริหารงาน พัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงาน และ ทุนตามขีดความสามารถรวมทั้งการควบคุม ติดตาม ประเมินผล และ ซ่อมบำรุงรักษาที่เกิดจากการกระทำกิจกรรมนั้น ๆ

สมชาย สนั่นเมือง (2541 : 5) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญมา ทั้งนี้ความเกี่ยวข้องกับชุมชนกับการท่องเที่ยวจะสามารถกำหนดได้ใน 2 ลักษณะ คือ (1) ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับทางเศรษฐกิจ คือ จะเกิดการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพการท่องเที่ยว เกิดระบบตลาด ระบบผลิตภัณฑ์ เป็นแหล่งรายได้ และ ครอบครัวชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นทางตรง และ ทางอ้อม และ ผลประโยชน์ทางสังคม คือ เกิดการพัฒนาทางสร้างสรรค์ในสังคม การติดต่อที่มีรูปแบบมากขึ้น มีการสร้างสิทธิหน้าที่ และ ความรับผิดชอบแก่ประชาชนในชุมชน ระบบสาธารณูปโภค และ การบริการทางสังคม เช่น ความปลอดภัย และ การมีระเบียบอิสระของสังคมจะได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น (2) ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนทั้งทางบวก และ ลบ คือ ถ้าทางบวกจะมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม ส่วนทางลบ คือ ความรุดโรยของสังคม

ที่เนื่องมาจากการจัดการไม่ดี โครงสร้างการบริหารชุมชนบริหารชุมชนอาจเปลี่ยนแปลง เพราะสาเหตุมาจาก การจัดการชุมชนไม่ดีเช่นกัน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว นั้น โดยสรุปการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การพัฒนาความสามารถหรือศักยภาพของประชาชนต่อการดูแล และ จัดการกับทรัพยากรที่มีให้ชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของตนด้วย ได้แสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้เป็นการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์ของชุมชน ชุมชนต้องมีส่วนร่วมจัดการและประโยชน์จะกลับไปสู่ชุมชนโดยตรง

แนวคิดเรื่องศักยภาพในการรองรับได้ของพื้นที่

การส่งเสริมการจัดการและการวางแผนการท่องเที่ยว ควรพิจารณาถึงขนาดของพื้นที่ ข้อจำกัดทางระบบนิเวศ และ ทักษะศักยภาพ เพื่อจะได้นำเสนอสิ่งที่มีพื้นที่ความสามารถในการบริหาร และ จัดการให้ตลาดการท่องเที่ยวให้ขยายออกไปมากขึ้น

มนัส สุวรรณ (2538 : 6) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ โดยกล่าวว่าธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ย่อมมีขีดจำกัด ความสามารถที่รับได้อยู่ในระดับหนึ่ง ระดับความสามารถที่รับได้นี้แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางด้านกายภาพ และ ชีวภาพของพื้นที่ และ กิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้น ซึ่งหากมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกินขีดจำกัดนี้ไปแล้ว จะทำให้สภาพ และ ความสมดุลของพื้นที่สูญเสียไปจนเกิดปัญหาต่อเนื้ออื่น ๆ ตามมา ความสามารถที่จะรับได้นี้สามารถแยกพิจารณาเป็น 3 ประเด็น คือ

1) ความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพ ลักษณะ หรือ สภาพทางกายภาพของสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์เป็นขีดจำกัดที่กำหนดให้ชัดเจน และ จับต้องได้มากกว่า เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แน่นอนตายตัว ย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคาร หรือ สิ่งก่อสร้างได้จำนวนมากน้อยเท่าใด เป็นต้น

2) ความสามารถที่จะรับทางสังคม หมายถึง ความสามารถของสถานที่ และ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนาเพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยว กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุดโดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด

3) ความสามารถที่รับได้ทางนิเวศ หมายถึง ความสามารถของภาวะแวดล้อมธรรมชาติ และ ในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะการที่นักท่องเที่ยวไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่หนึ่งจำนวนมาก ย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรง ซึ่งบางครั้งอาจจะมากเกินกว่าพื้นที่นั้น

จะรับได้มนัส สุวรรณ (2538 : 5) ได้กล่าวว่า การประเมินความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวต้องประเมินองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวอย่างน้อย 4 ประการ คือ

- 1) ความปรารถนาของผู้เที่ยว ต้องประเมินความต้องการในประเภทและการบริการ การท่องเที่ยวของคนส่วนใหญ่ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้แตกต่างกัน เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นธรรมชาติจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวไทยดีกว่าชาวต่างประเทศ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน โบราณวัตถุ สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น สามารถให้เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ดี
- 2) ความสามารถในการใช้บริการของนักท่องเที่ยว ความสามารถด้านนี้มีขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง คือ การกำหนดค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่าย หรือ ชื่อบริการที่สมเหตุสมผลการตั้งค่าธรรมเนียมการใช้ หรือ ชื่อบริการที่สูงจะทำให้นักท่องเที่ยวหันไปสนใจแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่มีอัตราค่าบริการที่ต่ำกว่าได้ เป็นต้น
- 3) ความสะดวกในการเดินทาง และ การเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยวใดที่ตั้งอยู่ไกลเกินไป ถึงแม้การคมนาคมจะสะดวก หรือ สถานที่ท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ใกล้แต่มีความยากลำบากในการเข้าถึงย่อมมีส่วนทำให้ผู้ท่องเที่ยวเกิดความท้อแท้ที่จะไปใช้บริการได้ง่าย อย่างไรก็ตาม สถานที่เช่นว่านั้นอาจจะเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่นิยมการผจญภัยหรือต้องการความท้าทาย
- 4) ความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ ซึ่งสามารถพิจารณาออกเป็น 3 ประเด็น คือ (1) ความสามารถที่จะรับได้เชิงกายภาพ คือ แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์ (2) ความสามารถที่จะได้รับทางสังคม คือ สถานที่ และ สิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวในแต่ละลักษณะจะมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป และ (3) ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศ คือ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในแต่ละบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะการพัฒนาสถานที่ใดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอาจต้องมีการสูญเสียทรัพยากรบ้างไม่มากก็น้อย แต่ก็ต้องมีความคุ้มค่ากับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของมนัส สุวรรณ และคณะ (2541 : 6) ที่ได้กล่าวถึงการจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ดีต้องคำนึงถึงความสามารถการรองรับการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้ความเติบโต ไม่ก่อให้เกิดความสูญเสียด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และ สังคมมากจนเกินไป และได้มีนักวิชาการเสนอแนวทางการจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวไว้หลาย ๆ แนวทางดังนี้

1) แนวทางที่สิ่งแวดล้อม เสนอว่าการจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวยุคใหม่ เกี่ยวข้องกับการรักษาสสมดุลระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว โดยให้มีการกำหนดสถานะของแหล่งท่องเที่ยวที่นำปรารถนาไว้ล่วงหน้า เพื่อใช้เป็นเกณฑ์สำหรับประเมินผลกระทบของการท่องเที่ยว

2) แนวทางที่อิงการตลาด เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มจนถึงระดับที่ไม่สามารถรองรับได้ จะส่งผลให้ความปรารถนาดีของนักท่องเที่ยว มีความต้องการอุปสงค์ทางการตลาดที่ลดลง จึงต้องมีมาตรการเพื่อนำมาแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าวได้ อาจจะเป็นรูปแบบของการขยายการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว หรือการจำกัดกิจกรรมการท่องเที่ยวลงก็ได้

3) แนวทางที่อิงชุมชน มุ่งเน้นที่ความสามารถรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนก่อนที่ชุมชนบริเวณดังกล่าวจะรู้สึกถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้น การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวตามแนวทางนี้จำเป็นต้องอาศัยการสร้างความเห็นพ้องกันระหว่างทุกฝ่ายในชุมชน เช่น ผู้อาศัย หน่วยงานราชการ และ เอกชน เพื่อกำหนดสถานะที่พึงปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยว และวิธีการจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน

ทั้งสามแนวทางแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียด แต่ทุกแนวทางล้วนแต่ถือข้อตกลงสำคัญ 4 ประการคือ

1) การท่องเที่ยวเป็นตัวเร่งเร้าให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และ ก่อให้เกิดทั้งผลประโยชน์และผลเสียทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อม

2) สถานะที่พึงปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่สามารถกำหนดได้ และ หากสถานะนี้ถูกทำลายการท่องเที่ยวก็ไม่อาจคงอยู่ต่อไปได้

3) สถานะที่พึงปรารถนานี้มิได้คงที่ตายตัว แต่อาจแปรเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น รวมทั้งความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อสภาพของท้องถิ่น

4) สามารถกำหนดและดำเนินกลยุทธ์การจัดการ เพื่อควบคุมอัตรา และ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการท่องเที่ยวได้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสถานะที่พึงปรารถนาไว้

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสาร และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ "การพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" มีงานวิจัยที่คล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกับการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นหัวข้อย่อย ได้ดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการ และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 งานวิจัยของสาทิศ สุขผ่องศรี (2543) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง และ ความเป็นไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยพิจารณาแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม ความพร้อม และ ความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบขององค์กรชุมชน โดยองค์กรชุมชนต่าง ๆ จะต้องมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค และ ประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่าง ๆ ที่จะมึผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ นอกจากนี้ชุมชนยังต้องให้ความสำคัญกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในชุมชน ทั้งผลกระทบทางบวก และ ผลกระทบทางลบอันอาจเกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย

1.2 งานวิจัยของยศ สันตสมบัติ (2544) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ปัญหาเบื้องต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ประเด็นเกี่ยวกับอำนาจของคนท้องถิ่น ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน การเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการจัดการท่องเที่ยว และการกระจายรายได้ และ ผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันของผู้ประกอบการ และ พบว่า การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ (1) การเตรียมความพร้อมขององค์กรชุมชน (2) การจัดทำแผนงานและโปรแกรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน (3) การเตรียมแผนโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน (4) การเตรียมความพร้อมด้านการให้บริการนักท่องเที่ยว (5) การประชุมปรึกษาหารือของคณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเพื่อติดตามการทำงาน และการจัดความขัดแย้งในด้านต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการทำงาน

1.3 งานวิจัยของพอทส์ และแฮร์ริล (Potts and Harrill, 1998) ที่ได้ทำการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนประเด็นของการพัฒนาทางสังคม และความยั่งยืนทางชีวภาพ เรื่องการส่งเสริมชุมชนสู่ความยั่งยืน : แนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า การวางแผนการท่องเที่ยวควรเอื้อให้เกิดความเท่าเทียมกันของคนในชุมชน และ เอื้อต่อการอยู่รอดของสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และ

การเมือง ผู้ประกอบการจะต้องคำนึงถึงความต้องการของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประสบการณ์ เพิ่มรายได้ และ เป็นแหล่งงานของคนในชุมชน

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

งานวิจัยกลุ่มนี้ เป็นงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนรูปแบบต่าง ๆ และ แนวคิดของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 งานวิจัยของสุทธิศรี ชูชาติ และคณะ (2544) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยในโครงการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาวง โดยได้ทำการวิจัยร่วมกับชุมชน พบว่าการเรียนรู้กระบวนการวิจัยของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านรู้จักตั้งคำถาม ตรวจสอบวิเคราะห์หาคำตอบร่วมกัน ทดลองปฏิบัติตามคำตอบ ติดตามประเมินผลตรวจสอบแล้วปฏิบัติใหม่การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ดังกล่าว ช่วยให้ชุมชนสามารถวางแผน และ ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน และสามารถนำไปใช้กับการแก้ปัญหาอื่น ๆ ในหมู่บ้านได้

2.2 งานวิจัยของชาวลิต สิทธิฤทธิ์ และคณะ (2544) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วม ตำบลกรุงชิง รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1 พบว่า การที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำความเข้าใจ ทำความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างถูกต้องนั้น ทำให้ชุมชนรู้ศักยภาพของชุมชน ได้รู้จักฐานทรัพยากรของชุมชน ทั้งฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานทรัพยากรมนุษย์ ฐานสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี ท้องถิ่น ตลอดจนปัญหาหรืออุปสรรคและโอกาสในการนำทรัพยากรดังกล่าวมาใช้ และได้ทบทวนการวางแผนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนต่อไป นอกจากนี้ ยังมีการรวบรวมข้อมูลและข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวตำบลกรุงชิง แล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาสรุปร่วมกันเพื่อหาทางออกในการดำเนินการเพื่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลกรุงชิงต่อไป

2.3 งานวิจัยของวิคทูโรน (Victurine, 2000) ซึ่งทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างความเป็นเลิศด้านการท่องเที่ยวในระดับชุมชน : การพัฒนาความสามารถของวิสาหกิจชุมชนในอุทยานดาโดยได้ทำการอบรมความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้กับผู้เข้าร่วม รวมทั้งมีกิจกรรมการอบรมรูปแบบต่าง ๆ เช่น การนำเสนอของผู้เข้าร่วม การชมวีดิทัศน์ และการแสดงบทบาทสมมติ ผลการศึกษา พบว่า ผู้เข้าร่วมต้องการอบรมเกี่ยวกับการบริการทางการท่องเที่ยว เช่น ทักษะการสื่อสาร การพัฒนาการบริหาร เป็นต้น รวมทั้งพัฒนาการแลกเปลี่ยนและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของกลุ่มผู้ประกอบการด้วยกัน นอกจากนี้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น

ยังต้องมีการจัดองค์การและการนำเสนอในระดับชาติ และ ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ด้วย

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

งานวิจัยกลุ่มนี้เป็นงานวิจัยที่ได้ศึกษาผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. **งานวิจัยของเชเวนส์ (Scheynens, 1999)** ที่ได้ทำการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น เพื่อศึกษาความเข้าใจถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อคนในชุมชนท้องถิ่น และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรจะคำนึงถึงความสามารถของชุมชนในการควบคุมผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และ มีการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเท่าเทียม ซึ่งการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น จะต้องมีการวิเคราะห้ผลกระทบทางสังคม เศรษฐกิจ จิตวิทยา และ การเมือง ที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนท้องถิ่น และ ควรสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทั้งในด้านการอนุรักษ์ และ การพัฒนา

2. **งานวิจัยของจูริค คอว์นเวล และมาเธอร์ (Juric, Cornwell and Mather, 2002)** โดยศึกษาวิจัยเรื่อง การสำรวจระดับความน่าสนใจและประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เมืองโรโตรัว และ เมืองควีนส์ทาวน์ ซึ่งเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีชื่อเสียงที่สุดของนิวซีแลนด์ ผลสรุปการวิจัยส่วนหนึ่งพบว่า ควรมีการจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ นักท่องเที่ยวควรมีความเข้าใจ ความสนใจ และ ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ขึ้นอยู่กับการจัดการของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวควรมีความรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยว ดังนั้น การที่นักท่องเที่ยวมีคุณธรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจึงเป็นเรื่องสำคัญ เป็นการแสดงให้เห็นว่าการให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นสิ่งจำเป็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคต

3. **งานวิจัยของฮอร์น และซิมมอนส์ (Horn and Simmons, 2002)** ซึ่งได้ทำการศึกษา เรื่องการปรับตัวของชุมชนต่อการท่องเที่ยว : กรณีเปรียบเทียบระหว่างเมืองโรโตรัว และ เมืองไคกัวรา ประเทศนิวซีแลนด์ จากผลการวิจัยสรุปว่า ชุมชนสามารถปรับตัวให้ยอมรับการท่องเที่ยวได้ แต่ต้องใช้เวลาพอสมควร ดังนั้นหากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นอย่างรวดเร็ว

ในชุมชนใดชุมชนนั้นก็จะได้รับผลกระทบทางลบมากยิ่งขึ้น ซึ่งการปรับตัวของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม การเมืองและภูมิศาสตร์ของชุมชนนั้น ๆ

2.4 สรุป

จะเห็นได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน มีหลักการ และ ขั้นตอนในการบริหารจัดการที่จะต้องมีการดำเนินการอย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากร และ สิ่งแวดล้อมในชุมชน เนื้อหาจากการตรวจเอกสารในบทนี้ ซึ่งว่าด้วยชุมชน กระบวนการเรียนรู้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลชุมชน พัฒนาระบบการเรียนรู้ และ วิเคราะห์ผลการพัฒนาการเรียนรู้โดยชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นแนวทางให้แก่กลุ่มชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามขั้นตอน และ หลักการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนทั้งทางการท่องเที่ยวและทรัพยากรธรรมชาติต่อไป